

Hrabák, Josef

Dvě nové práce o slovanském verši

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1960, vol. 9, iss. D7, pp. [232]-236

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107817>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ROZHLEDY

JOSEF HRABÁK

DVĚ NOVÉ PRÁCE O SLOVANSKÉM VERŠI

Chci upozornit na dvě stati řešící základní veršové problémy. První z nich, *Stich i jazyk*, napsal B. V. Tomaševskij. Podává poněkud méně, než by nasvědčoval titul, neboť je věnována verši ruskému, i když jeho problémy řeší z obecné perspektivy. V podstatě vznikla již před několika roky, ale autor ji chtěl doplnit a přednést jako referát na IV. mezinárodním slavistickém sjezdu konaném roku 1958 v Moskvě; protože mu náhla smrt nedovolila uskutečnit tento úmysl, vydal práci sovětský komitét slavistů posmrtně z rukopisu jako jednu z neprodejných brožur obsahujících sjezdové referáty (má 62 stran). Proto se prakticky nedostala mezi širší okruh zájemců, pokud se nezúčastnil sjezdu, a byla pak pojata do stejnojmenného souboru vydaného r. 1959 v Moskvě (str. 9–69; pokud dále cituji, je to podle tohoto přístupnějšího vydání). Druhá stať je věnována verši českému a otiskl ji ve dvou číslech IV. ročníku (1959) berlínského časopisu *Zeitschrift für Slawistik* H. Peukert (str. 28–42 a 161–183) pod titulem *Zur prosodischen Situation bei den Tschechen und Slowaken in den 70er und 80er Jahren des 18. Jahrhunderts*. U obou pojednání se soustředím zejména na otázky teoretické a metodologické.

1.

Stať Tomaševského je jakýmsi dovršením dlouholetého autorova bádání o ruském verši a o verši vůbec. Jako výchozí problém klade si v ní autor otázku národní svéráznosti verše. Přitom úvodem konstatuje, že se tato otázka dá řešit jen tehdy, jestliže si vyjasníme vztah mezi veršem a jazykem. Toto východisko je nesporně správné. Jaké však podává Tomaševskij řešení? Pokusím se je stručně naznačit. Autor vychází z předpokladu, že dvě základní (jestestvennaja) formy lidské řeči jsou představovány prózou a veršem, a stanoví rozdíly mezi nimi. Hledá je ve dvou bodech: veršovaný jazykový projev — na rozdíl od prózy — se člení na zvláštní jednotky (verše) a má vnitřní míru, tj. metrum. Verš a próza nejsou však podle Tomaševského dva ostře ohraničené systémy, nýbrž spíš dva krajní případy, mezi nimiž existují přechodné jevy. Z toho Tomaševskij vyvozuje, že pro řešení základní otázky, čím se liší verš od prózy, je plodné zkoumat právě jevy nejtypičtější, o jejichž zařazení nemůže být sporu. Proto také dále zkoumá verše „nejklasičtějšího“ vzoru, v nichž je ztělesněno maximum podmínek tvořících z jazykového projevu projev veršovaný.

K danému účelu je tato metoda plodná, ale bylo by omylem, kdyby se pro zkoumání verše absolutizovala. I když existují tzv. přechodné jevy, tj. prozaické útvary s veršovými prvky a naopak veršované útvary silně se blížící próze, neznamená to, že by nebyla pocítována hranice mezi prózou a veršem. Z hlediska objektivního popisu se sice stane, že shledáme v některém prozaickém útvaru více veršových prvků než v prozaizovaném útvaru veršovaném, ale to nemluví proti tomu, že první útvar je pocítován jako próza a druhý jako verš — i když má první útvar prvků příznačných pro verš více, než kolik jich má útvar druhý. Protiklad verše a prózy není totiž dán jen objektivně zjiřitelnými prvky v jazykovém uspořádání daného jazykového projevu, ale zároveň tím, jak je tento projev hodnocen vnímajícím subjektem. Hranice mezi veršem a prózou je z tohoto hlediska zpravidla ostrá; při projevech fixovaných písmem bývá vyznačována naprosto jednoznačně grafikou. Proto je s ní třeba počítat, ale lze ji teoreticky stanovit jen tehdy, jestliže vycházíme z minima podmínek tvořících z jazykového útvaru verš, neboť toto minimum je nejdůležitější, i když si to normálně neuvědomujeme a v popředí prvků uplatňujících se ve verši stojí často prvky sice napádnější, ale ve skutečnosti méně důležité, nepodstatné, druhotné.

Tomaševskij dále správně uvádí, že je třeba zaměřit se při zkoumání veršové výstavby na významotvorné prvky jazyka, a to z hlediska slovního i větného. Větným prvkům říká

souhrnně intonace a zahrnuje do nich dynamiku, tempo a pauzy. Na důležitost těchto složek ukazuje na úryvku z prózy, na němž je přesvědčivě vidět, že by byl bez intonace (tj. bez odstupňování dynamického, bez změn tempa a bez správného rozložení pauz) nerozumitelný. Verš chápe přitom Tomaševskij jako prvek zvukový, ne jako grafický obraz. Má tedy na mysli jeho zvukovou realizaci. To, že vychází ze zvukové realizace, je správné, neboť jazyk je především jev zvukový a grafika je toliko prostředek, jak jeho zvukovou podobu zachytit a fixovat pro čtenáře. Na druhé straně však nesmíme při rozboru verše grafiku pomíjet, protože právě ona nám často pomáhá upřesnit hlediska, která by se mohla jevit jako labilní, kdyby byl verš napsán např. in continuo.

Členění veršovaného jazykového projevu ve srovnání s členěním prózy je důležitý problémem. Tomaševskij mu věnuje značnou pozornost a vyzdvihuje momenty, které obojí toto členění od sebe odlišují. Podle jeho pojetí členění prózy 1. není vždy pevně dáno (ve verši je přesně určeno např. stále týmž počtem slabik), 2. vyplývá automaticky ze smyslu (ve verši z metra) a 3. jeho harmonie není vázána tak přesnými normami jako u verše, je volnější (i když má i próza specifická pravidla libozvučnosti). Ve veršovaných jazykových projevech rozeznává Tomaševskij tři základní stupně členění: sloku, dvojverší, verš.

Další úvahy se týkají vztahu veršového rytmu a jazyka. Protože se ve verši rytmizovaný materiál neskládá ze zvuků bez významové hodnoty, ale z prvků jazykových, jimiž něco sdělujeme, nemůže být veršový rytmus zkoumán odtrženě od jazykových zvláštností daného jazyka. Z toho vyplývá, že je třeba omezit veškeré analogie mezi rytmem ve verši a rytmem hudebním. Rytmicizovaný materiál je ve verši jazykový, a proto je to materiál národní. Každý jazyk má svůj specifický rytmotvorný materiál, a proto v každém jazyku vzniká specifický metrický systém. Poezie je národní už svým materiálem, a to ve větší míře než próza, neboť ta je ve značném stupni prostým sdělením myšlenky, která může být vyjádřena i mimo rámec národního jazyka. Z toho vyplývá, že myšlenka vyjádřená veršem nemůže být vyjádřena mimo rámec národní kultury, protože sám verš má jistou významovou hodnotu, a to hodnotu pro každý jazyk specifickou.

O jakou významovou hodnotu jde a čím je podmíněna? Podle Tomaševského je to afektivní působnost verše a závisí na intonační struktuře verše jakožto frázové jednotky. Každý rozměr je sice víceznačný, ale oblast jeho významů je ohraničena a nekryje se s oblastí náležející jiným rozměrům.

Další zajímavá otázka je styl verše. Tak jako jazyk má celou stupnici stylů od nejfamiliárnějšího až po „vysoký“, a ty jsou charakterizovány z hlediska zvukového vzájemnými vztahy přízvučných a nepřízvučných složek jazyka (gradací síly přízvuku), také verš má různé styly. Ruský verš má tři základní styly, které jsou představovány rozměry dvojslabičnými (jamb a trochej), trojslabičnými (daktyl, anapest, amfibrach) a veršem čistě tónickým. Tomaševskij pak dále tyto styly popisuje.

Při uvedených výkladech vychází Tomaševskij z verše jako celku a vyvozuje vlastnosti verše z vlastností jazyka. Tím se shoduje s pojetím Timofejevovým. Jeho větu, že „ve verši není nic, co by nebylo v jazyce“, doplňuje však touto poznámkou: „V jazyce však není sám verš. Ve spojení s tím nelze souhlasit se skepti, kterou autor projevuje vzhledem ke specifickým jevům verše — k jeho metrickým zvláštnostem. Avšak jen analýza metricky ukazuje mechanismus umělého zformování řeči ve zvláštnostech, které jí přísluší, a ukazuje, co je zejména probuzováno v jazyku veršem. A to je cesta k rozřešení otázky o vztahu mezi formami verše a literárními žánry odpovídajícími živelnosti jazyka v jejich rozličných stylech.“ (Str. 60.) Klade tedy důraz na to, že verš stylizuje jisté jazykové prvky, a tak vytváří nové kvality, které v „nevázané“ řeči nejsou.

Také v úvahách věnovaných jednotlivým veršovým rozměrům řekl Tomaševskij mnoho důležitého. Naznačíme aspoň některé z jeho vývodů a připojíme k nim své glosy.

Dvojslabičné rozměry, tj. trochej a jamb, charakterizuje Tomaševskij jako alternující rytmus a rozdíl mezi oběma vidí v tom, zda přízvuk padá na liché nebo na sudé slabiky verše. (V ruském verši nepřichází pro pocit vzestupného metra v úvahou rozložení slovních hranic a zdá se, že ani větný přízvuk.) Důležitý postřeh je, že neménost počtu stop nepociťujeme v alternujícím verši jako jev kvantitativní, ale jako jev kvalitativní. Počet stop v dvojslabičných rozměrech je omezen na čtyři až šest, pro ruský verš je však nejcharakterističtější čtyřstopovost, tj. počet osmi slabik. (To platí i pro verš český.) Každá stopa má přitom svůj zvláštní charakter podle toho, na kterém místě ve verši stojí. (I v češtině.) Slovní přízvuk nesmí připadat na tzv. lehké doby verše, ale těžké doby mohou být i nepřízvučné (stejně jako v češtině). Podle rozložení slovních přízvuků v jednotlivých stopách vzniká uvnitř každého trochejského a jambického rozměru několik typů stylu; jde o varianty tvořící nadstavbu nad metrem. (Str. 47 n.; metrum definuje Tomaševskij jako minimum

podmínek nezbytných pro vytvoření verše daného druhu — str. 29; je to tedy kritérium pro výběr jazykových forem, kterých lze užít v daném veršovém systému.) Tendenci k alterujícímu rozložení přízvuků sledává Tomaševskij i v próze (str. 43 n.) a ve verši mimo ruštinu. Jako příklad uvádí sylabický verš francouzský, v němž se rovněž slabiky seskupují po dvou. Uvedenou zvláštnost vysvětluje tím, že v periodě tvořeně pouhými dvěma slabikami není třeba podtrhovat každou silnou dobu přízvukem, seskupování je i bez tohoto podtrhování zřetelné. Jednotlivé slabiky stopy jsou tedy principiálně stejné, mají stejnou prozodickou hodnotu. (To by znamenalo, že se tento typ verše blíží verši čistě sylabickému. Z hlediska českého verše by tato hypotéza vysvětlovala mnohé z vývoje osmlabického verše mezi husitstvím a reformou Dobrovského na počátku obrození.) V trojslabičných rozměrech je — na rozdíl od rozměrů dvojslabičných — podkládání těžkých dob slovními přízvuky nezbytné pro pocit stopy, není tedy možno přízvuk na některé z těžkých dob verše vypustit. Jednotlivé slabiky jsou v trojslabičných rozměrech principiálně různé (tj. nemají stejnou prozodickou hodnotu), na druhé straně však zde není složité gradace, která je příznačná pro dvojslabičné verše. Všechny přízvuky musí být realizovány, rozměr je nesen právě jimi. (Platí i pro češtinu.) Jiný rozdíl mezi dvojslabičnými a trojslabičnými rozměry je v tom, že jednotlivé trojslabičné stopy nemají různou afektivní hodnotu (neplatí pro češtinu), a proto se mohou spojovat v téže básni (u trocheje a jambu v ruské poezii tomu tak není). Zvláštností čistě tónického verše je to, že se v něm ztrácí pocit samostatnosti slabiky. Verš se zakládá na skupinách slabik (slolech nebo souslovích), které mají funkci rytmických jednotek. Slabika tedy nemá prozodickou hodnotu; nejmenší prozodickou jednotkou je slovo nebo sousloví.

Alterující rytmus se jeví Tomaševskému jako nejvíce „uregulovaný“ rytmus ruské poezie, naproti tomu trojslabičné rozměry dávají možnost větší volnosti a nejméně regulovaný je verš čistě tónický. Tomu odpovídají i etapy ve vývoji těchto veršových rozměrů v nové době: nejdříve se vyvinuly a rozvinuly rytmy alterující, později teprve trojslabičné a až v době Majakovského verš čistě tónický. To je specifikum ruského verše.

Výklady, které jsem nastínil, jsou výsledkem dlouhého přemýšlení a dlouhé tvůrčí práce nad problematikou ruského verše. Škoda jen, že nebyly rozvedeny do větší šíře, a to zejména tam, kde se popisuje konkrétní materiál. Také by práci bylo prospělo širší srovnávací hledisko. Tomaševskij si všímá dosti často metricky francouzské, ale bylo by dobře všimát si také verše slovanského, zejména polského — už proto, že jde o jazykový materiál blíže svou strukturou ruštině. Rovněž bychom přivítali větší rozvedení výkladů o třech stylech a o spojení veršových různotvarů s různými tématy a s různým hodnocením skutečnosti. Zvláště však oceňuji to, že Tomaševskij naznačil požadavek spojit teorii verše a historii metricky s literární historií. Verš a jeho vývoj nelze zkoumat „o sobě“, tj. bez zřetele k tomu, co je jím sdělováno. Touto cestou se patrně bude muset brát celá historická metrika: ne jen zkoumat vlastnosti jazyka, které jsou ve verši stylizovány, ale také zkoumat významovou hodnotu verše. Staticky i ve vývoji.

Celkem lze říci o práci Tomaševského tolik, že její obecné partie (např. definice metra, úvahy o systému pauz, o intonaci atd.) jsou cenné i pro bádání o českém verši. Naproti tomu tam, kde jsou popisovány konkrétní ruské veršové rozměry, nelze výklady na český verš mechanicky aplikovat, i když ani tyto partie neztrácejí metodickou podnětnost pro badatele o verši jiných jazyků než ruštinu.

2.

Jádem pojednání H. Peukerta je rozbor pěti básní, které vydali jako příležitostné tisky v Jeně v letech 1772 až 1782 českým jazykem tamní evangeličtí studenti ze Slovenska. Pro nás jsou však zajímavější výklady obecné povahy. Jsou obsaženy jednak v kapitole Die prosodische Situation vor Dobrovskýs und Puchmajers Eingreifen (str. 32—42), jednak jsou připojeny k rozboru konkrétních textů. Zde se namnoze dotýká autor teoretických otázek i v poznámkách pod čarou.

Při rozboru konkrétního materiálu (str. 169 n.) Peukert konstatuje, že jde o verše metricky málo vyhraněné. První z básní je metricky nevýraznou adaptací alexandrinu. V dalších třech skladbách nachází autor jisté kvantitující tendence, „die auf eingehende Verthautheit mit diesem metrischen Prinzip schließen lassen“, ale které jsou překryty tendencemi sylabickými, popřípadě sylabotónickými impulsy. Poslední z básní je dokladem snahy přizpůsobit jazyk antické strofě po časoměrné stránce, přičemž však Peukert připouští, že se tato báseň dá číst bez zvláštních těžkostí i jako blankvers. K těmto výkladům autor připojuje statistiku rozložení slovních přízvuků (řídí se přitom normou platnou ve spisovném jazyku pro izolo-

vaná slova) a statistiku mezislovních předělů. Celkem zjišťuje slabou snahu po souhlasu slovních a metrických přízvuků.

Metrická nevyhraněnost zkoumaných veršů je Peukertovi východiskem pro řadu zajímavých úvah. V nich je významný už sám přístup k látce. Autor se totiž snaží sepnout zkoumání vývoje verše s rozбором soudobých kulturních i společenských poměrů. Tak se zamýšlí nad specifickými kulturními poměry na Slovensku v 18. století a z nich vykládá, proč právě v této oblasti se držel čistě sylabický verš déle než v oblasti české a proč právě na Slovensku vyrostli vládní obránci časomíry. Poukazuje zejména na studia slovenské inteligence v Jeně, na vliv maďarského prostředí a na převažující postavení latiny v Uhersku. Nezapomíná ani na činitele povahy ideologické, totiž na vliv evangelické tradice, s níž souvisela tradice rozvinuté kultury zpěvního verše stárajícího pravidelné rozložení slovních přízvuků (a nepočítajícího proto nepravidelnosti v rozložení slovních přízvuků jako vybočení z metra). V souvislosti s uvedenými pozorováními Peukert dochází k formulaci, že „die quantifizierende Metrik gehört . . . zu dem konfessionell belasteten und daher durch die Reformbewegung des Josephinismus mitbetroffenen Komplex“. (Str. 37.) Také vývoj verše v českém prostředí vykládá Peukert obdobně. Základní vítězství přízvuché prozodie, k němuž došlo v českém prostředí již na konci 18. století, uvádí ve spojitost se zesvětšováním poezie pod vlivem osvícenství. S odklonem od barokní poezie ztrácela se převaha zpěvního verše zosobňovaného hlavně kancionálovou písní a na jeho místo nastupoval verš mluvní. Pro tuto novou funkci se vytvářela nová forma, geneticky příbuzná se starším typem verše sylabického, neboť časomíra byla formou příliš komplikovanou pro nové čtenářské vrstvy. (Str. 182—183.)

Tento Peukertův přístup k veršové problematice je třeba vítat, ale je také třeba se bránit zjednodušení. Tak např. bojovníci o časomíru nebyli vždy spjati se slovenským prostředím, stačí jen uvést Jungmanna, nebo literární produkce nebyla na sklonku 18. století tak chudá a úzká, jak se zdá podle tradičních literárněhistorických příruček. Nedá se soudit, že by naprosto převažovala v literárním procesu duchovní píseň mezi veršovanými projevy; k takovému názoru docházíme jen tehdy, když škrtneme z literární mapy polodivnou produkci, která nebyla nikterak chudá. Tato rukopisná literatura není sice dosud dosti prozkoumána, u některých literárních historiků se k ní projevuje dokonce nepochopitelná nedůvěra (zatímco např. v Sovětském svazu je právě obdobná produkce v posledních letech soustředěně studována), ale přesto je jasné, že se s ní musí počítat.

Kromě činitelů povahy společenské a kulturní zkoumá Peukert i činitele jazykové. Zde upozorňuje především na to, že slovenské přízvukové poměry jsou problematičtější než české, a to v oblasti východoslovenské, kde bývá slovní přízvuk důsledně paroxytonický, i středoslovenské, kde stojí hudební prvek nad expiratorním a kde dlouhá slabika často na sebe může strhnout přízvuk. (Str. 39.) Bylo by však třeba dodat, že i v moravské oblasti nejsou přízvukové poměry jednoduché, zvláště v lašském nářečí. Za zmínku také stojí to, že básnická praxe nebyla vždycky uvedenými činiteli ovlivňována, např. Slovák Jan Kollár skládal své přízvuché básně bez odchylek od požadavků stanovených Dobrovským a naproti tomu přenašeni slovního přízvuku na dlouhou slabiku využíval často Čelakovský — Cech původem — v Růži stolisté.

Peukert dále konstatuje, že tam, kde není slovní přízvuk ustálen (wenn die Wortakzente nicht eindeutig festliegen), nemůže se vyvinout metrický systém založený na přízvuku, ale může se uplatnit čistý sylabismus. (Str. 174.) To však platí jen na jednu stranu. Stabilizován je i přízvuk v polštině a ve franštině nebo italštině, a přece je v těchto jazycích běžný verš čistě sylabický a nevyvinul se verš alternující; to do jisté míry oslabuje Peukertovu hypotézu. Lze však souhlasit s názorem, že ostrý protiklad sylabického a časoměrného metra jakožto metra „neznásilňujícího“ jazyk a metra „znásilňujícího“ jej vzniká teprve tehdy, až se stabilizuje přízvuk v normovaném literárním jazyku. (Str. 174.) Ovšem s jistou rezervou. Jak složité mohou být poměry, ukazuje např. český verš.

Pro český verš je příznačné, že ve svém celém vývoji osciluje mezi větší a menší přesností v zachování počtu slabik a jejich podkládání slovními přízvuky, takže se na jedné straně někdy blíží čistému sylabismu a na druhé straně sylabotonismu; sylabotonický verš nacházíme již na konci 13. století v Kunhutině modlitbě. Proto také z hlediska vývoje verše reforma Dobrovského nesměřovala tak proti sylabickému verši jako proti časomíře (srov. J. Mukařovský, Dobrovského „Česká prozodie“ a prozodické boje jí podnitěné. Česká literatura 2, 1954, str. 2; Peukert, str. 34). Rozdíl mezi čistě sylabickým a sylabotonickým veršem byl pocíťován spíš jakojev kvantitativní než kvalitativní. Peukert to sám naznačuje: „Allerdings vermag die „syllabische“ Epoche, wenn man von einer solchen überhaupt sprechen darf, mit ihrer Verstärkung syllabotonischer Tendenzen leichter in die akzentuierende Metrik einzu-

müнден.“ (Str. 34.) V odporu k časoměře byl však skryt zřejmý protibarokní ostěn, zde hráli úlohu činitelé povahy ideologické. Starší sylabickou poezii ostatně sám Dobrovský pokládal za neuvědoměle, a proto nedůsledně přízvučnou. (Mukafovský, str. 4.)

Přesto, že se český verš již od nejstarších dob vyvíjí v podstatě na týchž základech, nebyla dosud uspokojivě vyřešena otázka, kde je třeba hledat hranici mezi veršem čistě sylabickým a sylabotónickým. K řešení této otázky přináší Peukert některá cenná pozorování. Především je to poukaz na to, že v češtině existuje jistá variabilita, pokud jde o místo slovního přízvuku, daná tím, že se přízvuk přesouvá na předložku nebo na předponu (srovnej dvojici a trojici slov hodina — za hodinu, dělám — udělám — neudělám). Konsekvence z tohoto pozorování bych však dělal jiné než Peukert: uvedené dvojice neřikají nic proti existenci přízvučného verše v češtině před Dobrovským, nýbrž to podporuje názor, že základem českého verše sylabotónického je rozložení slovních celků (proti čemuž má Peukert výhrady, srov. str. 170, pozn. 1). Jazykové hledisko při rozboru verše se nesmí omezit na hledisko fonetické, nýbrž musí se opírat o fonologii (tj. nestačí zkoumat jen zvuk, ale je třeba přihlížet k jeho významotvorné funkci). To platí i pro přízvuk, kde musí být základní otázkou problém jeho významotvorné hodnoty. Z toho hlediska (a Peukertovo pozorování to potvrzuje) má slovní přízvuk v češtině za funkci označovat významový celek: není nutné vázat na určitou slabiku slova (srov. „labilitu“ hodím — nehodím — uhodím — neuhodím — povyhodím — nepovyhodím), ale je vázán zpravidla na hranici slovního celku. Není tedy v pravém slova smyslu slovní, spíš bych jej nazval frázovým. A z toho hlediska má důležitou významotvornou funkci, neboť přispívá ke členění jazykového projevu. (O důležitosti tohoto členění jsem se zmínil výše v referátu o práci Tomaševského. Dodávám ještě, že v této funkci slouží k rozlišování dvojic, jako je den — jeden; to máš — Tomáš atp.) Z tohoto hlediska není podstatná labilita přízvuku, o které se Peukert zmiňoval, a také přízvuk vedlejší. Ten nemá významotvornou hodnotu a sotva lze souhlasit s názorem Peukertovým, že jej ve svém Úvodu do teorie verše podceňuji. (Str. 180, pozn. 1.) Vedlejší přízvuk je sice kvalita zvuková, ale nikoli fonologická. Proto jeho porušení sice pozorujeme (a neseme často nelibě), ale ve verši se neuplatňuje jako základní činitel, jako nositel metrického impulsu. Slouží však jako vedlejší činitel k odlišování zvukové linie.

S tím souvisí i další důležitá otázka, na kterou Peukert narazil, a to transakcentace. Peukert je zřejmě nachýlen s ní nepočítat (str. 179 n.), poukazuje např. na to, že by v německé moderní poezii nebyly myslitelné verše vyžadující pro uskutečnění metra při přednesu transakcentaci. Ad voem české lidové poezie, kde je častá neshoda mezi přízvukem a požadavky metra, praví: „Wenn eine sprachliche Ersehnung wie die der von der schriftsprachlicher Norm abweichenden Wortbetonung namentlich in der Volkspoese und volkstümlichen Dichtung einen solchen Umfang annimmt, ist den Ursachen in der Sprachqualitäten selbst nachzugeben.“ (Str. 180, pozn. 1.) Peukert však srovnává věci různé povahy; německá prozódie je jiná než česká, její požadavky se nedají do české prozódie přenášet. Právě proto, že je český slovní přízvuk v podstatě frázový, může se od jeho místa např. v písni abstrahovat. Transakcentace tam nemusí proto působit jako prvek protijazykový, tak ji cítíme dnes, ale to neznamená, že tak musela být citěna vždycky. Úvedu jistou analogii v oblasti kvantity: v rýmu se hodnotí jako prozodicky rovnocenná slabika dlouhá i krátká, i když jde o délku fonologickou, srov. rýmy typu má-li || malý, v dáli || dali. Proto není třeba hledat nějaké zvláštní vysvětlení pro staročeské rýmy typu syna — novina (Peukert, str. 168, pozn. 2): zde se zvuková shoda abstrahuje od přízvuku. Zvuková realizace takových veršů s transakcentací ostatně nebyla nutná.

To také vrhá jisté světlo na vztah básnictví přízvučného k časoměrnému. Pokud se neuplatňoval ve verši slovní přízvuk jako činitel podkládající těžké doby, potud vůbec nepřicházela v úvahu při zvukové realizaci verše transakcentace, a také časoměra nepůsobila rušivě, resp. nedostávala se do rozporu s požadavky běžnými pro přednes veršů mimo časoměru („přízvučných“). Ve verši čistě sylabickém nepadá porušování přízvučného schématu v úvahu, a proto se také při jeho zvukové realizaci (hlasitě četbě, recitaci) nemusí transakcentovat. Transakcentace je věcí zvukové realizace verše, tj. recitátora, nikoli rytmu (srov. můj Úvod do teorie verše, II. vyd. 1958, str. 42, 53, 70, 112). Slovní přízvuk v čistě sylabickém verši má asi — abych uvedl jakousi analogii — podobnou funkci, jakou má ve verši sylabotónickém vedlejší slovní přízvuk, tj. slouží k odlišování verše, dodává mu mnohotvárnost, vyvádí jej z hrozcí monotónnosti, kterou by mělo vzápětí důsledně dodržování metrické osnovy.

Z letmých poznámek, kterými jsem glosoval Peukertovy vývody, je tuším dobře vidět, kolik obsahují podnětů. Mnohé věci vidí sice Peukert v jiném světle než badatel český, ale právě to je cenné. Proto si jeho pojednání zaslouží pozornosti.